

УДК [378.091.2+001.891]–044.247

Є. І. Райхман

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Актуальність і доцільність дослідження проблеми організації науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти у вищому навчальному закладі обумовлена з одного боку специфікою навчання в магістратурі, що характеризується високим рівнем творчої спрямованості навчальної та наукової роботи, а з іншого – зростаючими вимогами, про які наголошено в новому законі України «Про вищу освіту» відповідно до магістерській підготовки.

Сучасний магістр повинен бути не тільки висококваліфікованим фахівцем, який творчо володіє психолого-педагогічними знаннями та вміє ефективно використовувати їх на практиці, а ще й вдумливим дослідником, який спроможний генерувати нові наукові ідеї.

Науково-дослідна робота займає вагомe місце в процесі професійної підготовки майбутніх магістрів. Вона здійснюється через оволодіння основами професійної творчої діяльності, методами, прийомами й навичками виконання дослідницьких робіт, розвиток креативності, самостійності, здатності швидко орієнтуватися в практичних ситуаціях при вирішенні педагогічних завдань. Така діяльність спрямована на пояснення явищ і процесів, що вивчаються, установлення їх зв'язків і відносин, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання.

Ретельний аналіз наукової літератури дозволив нам узагальнити та виділити провідні та прогресивні наукові ідеї задля подальшого розвитку проблеми залучення магістрів до науково-дослідної роботи в процесі професійної підготовки. Так, історичні аспекти становлення та розвитку організації науково-дослідної роботи в університетах розглянуто в роботах О. Гнізділової, Г. Кловак, О. Микитюка та ін. Певний інтерес становлять дослідження, спрямовані на підготовку магістрів до реалізації та проведення наукових досліджень (Н. Рептух, Г. Сомбаманія та ін.), формування дослідницьких компетентностей у студентів: підготовка до дослідницької діяльності (П. Горкуненко, М. Князян, Л. Сущенко та ін.); формування дослідницької культури майбутніх учителів (І. Луценко та ін.); формування дослідницьких знань, умінь і навичок (О. Єгорова, В. Кулешова, О. Рогозіна та ін.). Водночас питання організації науково-дослідної роботи магістрів поки що висвітлено недостатньо. Це й стало метою нашої статті.

Ознайомившись з досвідом організації наукової роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти, виділимо найбільш поширені форми її

реалізації. Перш за все – виконання завдань дослідницького характеру, магістерських проєктів, що мають реальний науково-дослідний характер. На наш погляд, основна умова реалізації вищеназваних форм в університетській підготовці майбутніх магістрів полягає в тому, що навчальний процес повинен максимально моделювати процес наукового дослідження, пошуку нових знань.

Сучасні науковці Т. Калашникова, Т. Крамарова, Ю. Соляников та ін. у межах досліджень, що спрямовані на підготовку магістрів педагогічного університету до науково-дослідної діяльності, виділяють підстави для розробки дослідницьких завдань. На наш погляд, найбільш цікаві підстави подано Ю. Соляниковим: аналіз сучасної науки й практики; програмний зміст навчального матеріалу й міжпредметного зв'язку; професійні функції; сфери професійної діяльності; операційний склад професійних дій та ін. [1, с. 119].

Досвід розробки комплексів завдань дослідницького характеру в межах навчальних дисциплін має ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». У процесі роботи нами виділено завдання, що носять масовий характер і застосовуються в процесі підготовки майбутніх магістрів педагогічного напрямку:

- на підставі аналізу наукових джерел, у т. ч. у мережі Інтернет, ознайомитися з конкретними науково-педагогічними проблемами й підготувати стислу доповідь (реферат);
- порівняти свої погляди на конкретну педагогічну проблему з результатами інших авторів;
- обґрунтувати практичну значущість роботи, указати можливі зацікавлені заклади освіти, визначити перспективи розвитку роботи;
- розробити науково-методичний матеріал для використання результатів роботи в навчальному процесі та ін.

Завдання дослідницького характеру в межах навчальних дисциплін дозволяють розширити ступінь інформованості про зміст діяльності сучасних учених (наочний аспект), про події, що відбуваються в науковому співтоваристві (груповий аспект), про індивідуально-психологічні характеристики сучасних учених [2, с. 17 – 18].

Крім того, використання в навчальному процесі завдань дослідницького характеру, розробка магістерських проєктів, що мають реальний науковий характер, допомагає пов'язати теоретичні знання з практичною роботою в школі, є ефективним засобом розвитку творчої активності магістрантів. Виконання завдань дослідницького характеру допомагає їм спільно з викладачами узагальнювати досвід практичної роботи, розробляти науково-методичні рекомендації для школи, застосування яких підвищує значущість науково-дослідної роботи [3, с. 132].

Виступи з повідомленнями й доповідями за тематикою завдань дослідницького характеру, навчальних, наукових проєктів сприяють розвитку навичок вирішення наукових проблем і набуттю досвіду

захисту власної думки. На наш погляд, кожного магістранта необхідно залучати до розробки єдиної комплексної проблеми в межах виконання вищеназваних проектів упродовж навчання. Для реалізації цієї мети важливо використовувати не окремі, а системні заходи включення майбутніх магістрів до науково-дослідної роботи.

Розвиваючи ідеї А. Козлова [4], зазначимо, що робота магістрантів з єдиної наукової проблеми припускає створення організаційних умов, що дозволяють розкрити кожному молодому досліднику особливості сприйняття проблеми й пошуку шляхів її розв'язання. Науково-дослідну діяльність необхідно організовувати так, щоб, з одного боку, вона була зорієнтована на вирішення поставленої задачі, а з іншого – сприяла прояву особистої зацікавленості, активності. На кожному етапі навчального процесу магістранти повинні мати можливість вибору дослідницьких завдань відповідно до своїх інтересів і знань, що потім відбивається в підготовки магістерської роботи. Таким чином, реалізується поетапне навчання над єдиною науковою проблемою з урахуванням досягнутого рівня оволодіння вміннями.

Найважливішою формою науково-дослідної роботи є заходи, що стимулюють індивідуальну творчість магістрантів і розвиток університетської науки в цілому: наукові семінари, конференції, конкурси, виставки наукових робіт, олімпіади за напрямками й спеціальностями та ін.

У низці дисертаційних досліджень (З. Сазонова, К. Казанцева, Т. Калашникова та ін.) наголошується, що однією з поширених форм НДРС в університетській підготовці майбутніх магістрів педагогічної освіти є науково-практичні конференції й семінари. Вони включають теоретичні наукові доповіді, обговорення шляхів вирішення практичних завдань. Самостійна наукова робота, що має зовнішній вихід у вигляді доповіді чи друкованої роботи, стимулює розвиток дослідницького потенціалу магістрантів, залучає їх до науково-дослідної діяльності.

На конференціях магістранти набувають навички публічних виступів, спілкування з аудиторією, вміння аргументувати свою точку зору. Як відзначає А. Козлов, молоді дослідники мають можливість виступити зі своєю роботою перед широкою аудиторією, що стимулює їх більш відповідально опрацьовувати майбутній виступ. Крім того, кожен може порівняти, як його робота виглядає на загальному рівні й зробити відповідні висновки [4, с. 49].

Виділимо ще деякі форми організації науково-дослідної роботи майбутніх магістрів: зустрічі з провідними фахівцями, ученими-педагогами; знайомство з діяльністю освітніх і наукових установ.

Однією з популярних форм поєднання навчальної й наукової роботи в університеті виступають конкурси наукових робіт. Вони організовуються з метою активізації дослідницької роботи як найважливішого чинника формування фахівців нового типу, утворення в університеті системи широкого залучення магістрів до науково-

дослідної роботи, винахідницької діяльності.

Як приклад розглянемо організацію конкурсу наукових робіт в ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Упродовж вересня-грудня наукові роботи виконуються на кафедрах і в наукових структурних підрозділах університету. Потім спеціально організовані галузеві комісії (як правило, що складаються з 5 – 7 викладачів, аспірантів і докторантів) проводять закриті рецензування. Автори найкращих робіт запрошуються на презентацію й захист результатів дослідження, що проводяться за відповідними напрямками. У результаті оприлюдненого обговорення й голосування визначаються переможці, а найкращі роботи рекомендуються для участі у Всеукраїнському етапі конкурсу. Слід зазначити, що така організація суттєво сприяла популяризації цієї форми НДРС. За останні роки число учасників конкурсу в університеті збільшилося майже в 5 разів. Крім того, нами вдосконалено критерії оцінювання наукових робіт.

I. Оформлення роботи (1 – 5 балів): відповідність технічним вимогам; дотримання існуючих правил цитування й оформлення посилань, бібліографії; наявність назви, нумерації й розшифровки умовних позначень малюнків і таблиць; представлення змісту роботи зв'язне й аргументовано, без помилок друку.

II. Актуальність й обґрунтування дослідження (1 – 10 балів): обґрунтування актуальності дослідження; повнота літературного огляду, зокрема вивчення українських і зарубіжних, класичних і сучасних традицій дослідження проблеми; чіткість визначення об'єкту, предмету, мети, завдань, гіпотези, методів дослідження; логічність побудови плану роботи.

III. Дослідницька компетентність автора (1 – 20 балів): відповідність назви загальному змісту роботи; ступінь узгодженості задуму роботи та його реалізації; співвідношення й взаємозв'язок теоретичного та емпіричного матеріалу; повнота опису, глибина обговорення та якість інтерпретації результатів; використання сучасних методів обробки даних дослідження; повнота розкриття проблеми в цілому; характер і ступінь власного внеску в дослідження проблеми; коректність авторських узагальнень, змістовність і обґрунтованість висновків; наявність актів упровадження у виробництво, навчальний процес, патентів, ліцензій та ін. [5].

Виділені критерії є орієнтовними й можуть змінюватися на розсуд галузевих конкурсних комісій. Кількість претендентів у переможці конкурсу визначається головою галузевої конкурсної комісії (як правило, доктором наук, професором).

У процесі професійної підготовки майбутні магістри зустрічаються з низкою труднощів. На наш погляд, цю ситуацію можна подолати за допомогою організації системи підготовчих науково-методологічних семінарів у межах діяльності проблемних наукових груп. У роботі семінарів необхідно передбачити розгляд питань, пов'язані з тим, як послідовно й системно розглянути тему дослідження; грамотно побудувати науковий

дискурс; здійснити ідентифікацію роботи з традиціями, що існують в науці, науковими школами й підходами; оволодіти базовими статистичними процедурами, математичними методами дослідження та ін.

Ще однією формою наукової роботи магістрантів, що має тісний зв'язок з навчальним процесом, є олімпіада за спеціальностями та навчальними дисциплінами. Ми розробили технологію організації та проведення університетської олімпіади. Розглянемо як приклад організацію олімпіади з психології в ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Олімпіаду проводять в один тур, який поєднує завдання теоретичного та практичного характеру. Конкурсні завдання складаються з кількох блоків. Це завдання з загальної, вікової, педагогічної, соціальної психології (для непсихологічних спеціальностей), завдання на інтерпретацію малюнка (проектна техніка для майбутніх психологів), завдання з консультування, психотерапії та психокорекції (для майбутніх психологів). Кількість конкурсних завдань і бали, за якими вони оцінюються, варіюються залежно від складності.

Нами розроблені види завдань університетської олімпіади:

- Проблемне завдання, що вимагає глибоких знань у будь-якій з галузей психології (вікова, юридична та ін.).
- Завдання, що вимагають систематизацію наявних знань і умінь (розробка авторської класифікації, аналіз ситуації з різних поглядів).
- Практико зорієнтовані завдання (аналіз проблемної ситуації, складання плану роботи, оформлення психолого-педагогічних рекомендацій).
- Робота з проектною методикою як спосіб перевірки практичних навичок магістрантів.

ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» має досвід проведення олімпіад всеукраїнського рівня. Так, упродовж 4 років університет був базовим для проведення олімпіади з дошкільної педагогіки. Як показує практика, велике значення має організація спеціальної програми для учасників олімпіади (урочисте відкриття та закриття олімпіади; процедура нагородження переможців і призерів; екскурсії, організація спільного дозвілля, вечір знайомств; організація майстер-класів, наукових дискусій та ін.).

На всеукраїнській олімпіаді з дошкільного виховання нами передбачені такі заходи: самопрезентація учасників олімпіади «Знайомтеся, це – Я»; сейшн «Моя професія, мій університет»; програма «Місто Майстрів»; акція добротворчості «Радість – дітям!» на базі дошкільних закладів; проблемне коло «Діти-індиго» (коло питань: 1. Хто вони – сучасні діти: геймери, плейєродіти, поттеромани, «мобільникові» діти, хайтек-діти, елітні діти? 2. Особливості виховної взаємодії в системі «Дорослі-діти-індиго»); форум з проблеми виховання соціальної відповідальності (коло питань: 1. Фактори виховання відповідальності в дошкільників. 2. Виховання професійної відповідальності в майбутніх фахівців. 3. Відповідальне батьківство як соціальна проблема. 4. Соціальна відповідальність особистості в контексті суб'єктивної парадигми освіти) та ін.

Під час реалізації цих заходів серед учасників з'являється можливість обміну досвідом, науковими ідеями, створюється особлива дружня атмосфера, що налаштовує на наукову творчість.

Умови олімпіади надають достатньо можливостей для позаконкурсного спілкування представників різних навчальних закладів. Обмін думками, досвідом, враженнями розширює горизонти наукового пошуку майбутніх магістрів педагогічної освіти. Презентація наукових проектів і їх обговорення, участь у різних майстер-класах спільно з провідними вченими дає можливість магістрантам відчувати себе частиною єдиного наукового співтовариства.

Учасники, які не посіли призових місць, отримують сертифікати учасників. Крім того, організатори нагороджують учасників дипломами з різних номінацій («Найкращий теоретик» – учасник, що набрав максимальну кількість балів у теоретичному турі, «За глибину розкриття теми проекту», «Найкраще наукове дослідження» та ін.).

Особливе значення на олімпіадах мають завдання дослідницького характеру. Такі нестандартні завдання вимагають від магістрантів активізації творчого мислення, пошуку креативних рішень. Для перемоги в олімпіаді недостатньо лише міцної теоретичної бази, потрібні творчий підхід і винахідливість.

Прикладом служить завдання письмової роботи для учасників олімпіади з дошкільної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Твір-роздум.

Тема 1. Який смисл, на Вашу думку, вкладають сучасні науковці та практики у слово «освіта» – міцні знання, професіоналізм, створення власного образу Я, розуміння набутих знань чи щось інше?

О. Брудний: «Освіта – це не те, чого вас вчили, а те, що ви зрозуміли»;

Ф. Т. Михайлов: «Освіта – це зустріч поколінь»;

Макс фон Лауе: «Освіта – це те, що залишається, коли ви забули все, чому вас учили».

Тема 2. Одна з основних категорій освіти – знання. Які асоціації з цим словом виникають у Вас? Співвіднесіть ваші асоціативні образи з чотирма метафорами знання, які існують у культурі:

- антична метафора воскової таблички, на якій відбито зовнішні враження;

- метафора сосуду, який наповнюється;

- метафора Сократа щодо потреби людини в зовнішній допомозі (як у пологах) задля знаходження та породження цього знання;

- Євангельська метафора вирощування зерна: знання виникає як результат уяви, яка пізнає.

Таким чином, застосування різних форм науково-дослідної роботи магістрів педагогічної освіти виступає запорукою ефективної підготовки педагогів, які повинні володіти високим рівнем дослідницької культури, творчим потенціалом, що реалізується в педагогічній творчості під час

вирішення складних практичних задач. Перспективними для вивчення залишається розробка форм і методів формування професійної креативності майбутніх магістрів педагогічної освіти в науково-дослідній роботі.

Список використаної літератури

1. Соляников Ю. В. Обеспечение качества подготовки магистров педагогического университета к научно-исследовательской деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Соляников Юрий Владимирович. – Санкт-Петербург, 2003. – 169 с. **2. Володарская Е. А.** Динамика имиджа науки в процессе развития исследовательских умений студентов / Е. А. Володарская // Психологический журнал. – 2009. – № 1. – С. 14 – 31. **3. Худжамбердиев Ч. Т.** Совершенствование подготовки студентов к научно-исследовательской деятельности по педагогическим наукам : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Худжамбердиев Чори Турсупович. – Худжанд, 2004. – 182 с. **4. Козлов А. В.** Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Козлов Анатолий Васильевич. – Тольятти, 2004. – 267 с. **5. Прошкін В. В.** Інтеграція науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів: теорія та практика : монографія / В. В. Прошкін. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 456 с.

Райхман Є. І. Організація науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти

У статті порушено проблему застосування різних форм науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти в процесі університетської підготовки (участь у наукових конференціях, конкурсах, семінарах, виконання завдань дослідницького характеру, магістерських проектів та ін.). Виділено приклади завдань дослідницького характеру, що використовуються при вивченні навчальних дисциплін. Подано критерії оцінювання студентських наукових робіт. Висвітлено технологію організації та проведення університетської олімпіади. Представлено приклади завдань письмової роботи для учасників олімпіади з дошкільної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Ключові слова: науково-дослідна робота, майбутній магістр, педагогічна освіта, професійна підготовка.

Райхман Е. И. Организация научно-исследовательской работы будущих магистров педагогического образования

В статье изучается проблема применения различных форм научно-исследовательской работы будущих магистров педагогического образования в процессе университетской подготовки (участие в научных конференциях, конкурсах, семинарах, выполнение задан исследовательского характера, магистерских проектов и др.). Выделены

примеры заданий исследовательского характера, которые используются при изучении учебных дисциплин. Представлены критерии оценивания студенческих научных работ. Выделена технология организации и проведения университетской олимпиады. Представлены примеры заданий письменной работы для участников олимпиады по дошкольному образованию образовательно-квалификационного уровня «магистр».

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, будущий магистр, педагогическое образование, профессиональная подготовка.

Raykhman E. I. Research work organization of future masters of pedagogical education

This article is devoted to a problem of different forms application of research work of future masters of pedagogical education in the university's training process (scientific conference participation, seminars, scientific tasks' writing, term papers, projects etc.). The tasks' examples that are used during learning subjects have been singled out. Scientific works evaluation criteria are given.

They include work writing, actuality and substantiation of study, author's research competence. The technology of organization and implementation of university Olympiad has been pointed out. The following studies are opening and closing ceremonies, awarding the winners, excursions, joint activities organization, meetings, workshops organization, discussions etc. Events of All-Ukrainian Olympiad in preschool education are disclosed. They are participants' self-presentation, topic 'My profession, my university', the action is the creation of the good on the basis of pre-school institutions, distressed circle; forum on education problems, social responsibility, etc. The examples of written work for the participants of the Olympic games of preschool educational with qualification level "master" have been given.

Key words: research work, future master, pedagogical education, professional training.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2014 р.

Прийнято до друку 30.01.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 35.015.31:008

О. М. Химченко

**ФУНКЦІЇ ТА КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРНОГО
САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

Культурний саморозвиток майбутніх учителів сприяє формуванню здатності вирішувати особистісні та професійні проблеми на основі